

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

2021

I МІЖНАРОДНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

ЗБІРНИК
тез доповідей

*Актуальні проблеми
формальної і неформальної освіти
з моніторингу довкілля та заповідної справи*

26 лютого
ХАРКІВ

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА
Навчально-науковий інститут екології**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ФОРМАЛЬНОЇ І НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ
З МОНІТОРИНГУ ДОВКІЛЛЯ
ТА ЗАПОВІДНОЇ СПРАВИ**

*Тези I Міжнародної Інтернет – конференції
26 лютого 2021 року*

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Харків

2021

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
V. N. KARAZIN KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY
Karazin Institute of Environmental Sciences

CURRENT ISSUES OF FORMAL AND NON-FORMAL EDUCATION IN ENVIRONMENTAL MONITORING AND CONSERVATION

Abstracts of I International Internet- conference

February 26, 2021

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Kharkiv

2021

УДК 504 (502)+378

Посвідчення Укр. ІНТЕІ №793 від 14 грудня 2020 року

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради ННІ екології
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 8 від 09.02.2021 р.)*

Актуальні проблеми формальної і неформальної освіти з моніторингу довкілля та заповідної справи : зб. тез доповідей I Міжнародної Інтернет-конференції (м. Харків, 26 лютого 2021 року). – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. – 130 с.

Збірник складають тези доповідей, у яких розглянуто актуальні напрямки формальної та неформальної освіти у заповідній справі; розвитку зеленого туризму на території об'єктів ПЗФ; міжнародної наукової та освітньої діяльності в галузі заповідної справи; освітні інновації у моніторингу стану навколишнього середовища.

Current issues of formal and non-formal education in environmental monitoring and conservation: Abstracts of I International Internet- conference (Kharkiv, February 26, 2021). – Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2021. – 130 p.

The book contains abstracts on current areas of formal and non-formal education in nature conservation; development of green tourism on the territory of NPF facilities; international scientific and educational activities in the field of nature conservation; educational innovations in environmental monitoring.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за добір, точність, достовірність наведених даних, фактів, цитат, інших відомостей.

Матеріали друкуються мовою оригіналу

Адреса редакційної колегії:
61022, м. Харків-22, майдан Свободи, 6, к. 479.
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
Навчально-науковий інститут екології.
Тел. 707-56-36, e-mail: monitoring.ecodepart@gmail.com

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The publication was prepared in the framework of ERASMUS+ project “**Integrated Doctoral Program for Environmental Policy, Management and Technology – INTENSE**”, financed by European Commission. Responsibility for the information and views set out in this publication lies entirely with the authors.

© Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, 2021
© Максименко Н. В., макет обкладинки, 2021

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Надія МАКСИМЕНКО	Голова редколегії, завідувач кафедри моніторингу довкілля та природокористування, доктор географічних наук, професор
Святослав БАЛЮК	директор ННЦ «ІГА імені О. Н. Соколовського», академік НААН, доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри моніторингу довкілля та природокористування
Якуб БОРКОВСЬКИЙ	Dr, професор, завідувач кафедри лісівництва і екології лісу Вармінсько-Мазурського університету, м. Ольштин, Польща
Олена ГОЛОЛОБОВА	доцент кафедри моніторингу довкілля та природокористування, кандидат с.-г. наук, доцент
Анастасія КЛЄЩ	старший викладач кафедри моніторингу довкілля та природокористування
Ірина КОВАЛЬ	доцент кафедри моніторингу довкілля та природокористування, кандидат с.-г. наук, старший науковий співробітник УкрНДІ ЛГА імені Г. Н. Висоцького
Едуард КОЧАНОВ	доцент кафедри моніторингу довкілля та природокористування, кандидат військових наук, доцент
Арсеній РЯБЕНЬКИЙ	доцент кафедри моніторингу довкілля та природокористування
Сергій СОНЬКО	доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри екології та безпеки життєдіяльності Уманського національного університету садівництва
Антон ШКАРУБО	PhD, старший науковий співробітник Естонського університету природних наук, м. Тарту, Естонія
Ірина ШПАКІВСЬКА	кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу екосистемології Інституту екології Карпат НАН України
Людмила БАСКАКОВА	доцент кафедри екології та неоекології
Світлана БУРЧЕНКО	аспірант кафедри моніторингу довкілля та природокористування
Юлія МІРОШНИК	інженер кафедри моніторингу довкілля та природокористування
Аліна ГРЕЧКО	інженер кафедри моніторингу довкілля та природокористування

ЗМІСТ

Балацька Т. І. Туристичний сезон-2020 на українській частині дельти Дунаю: аналіз і прогноз.....	8
Балюк С. А., Рябенський А. В. Викладання дисципліни «Моніторинг довкілля» в Каразінському ННІ екології.....	12
Бахтіарова Л. І. Особливості проведення навчальних практик студентів в Чорноморському заповіднику.....	13
Боруцька Ю. З., Дудяк Р. П., Бугіль С. Я. Формування екосвідомості студентства через призму екологізації туризму.....	17
Боруцька Ю. З., Стойко Н. Є. Перспективи розвитку сільського зеленого туризму на заповідних територіях України	21
Бортник С. Ю., Лаврук Т. М., Підкова О. М. Екологічна спрямованість освітньої програми «Ґрунтознавство, управління земельними ресурсами та територіальне планування».....	25
Бур'ян О. М., Скляр Ю. Л. Рідкісні рослини заказника «Ряснянський».....	29
Ващишин М. Я. Правові аспекти моніторингу національної екологічної мережі	32
Воронін В. О. Аналіз методик оцінки екосистемних послуг лісових ландшафтів.....	36
Гілета Л. А. Викладання дисципліни «Моніторинг довкілля» в умовах трансформації державної системи екологічного моніторингу.....	39
Гладкевич С. О. Особливості ведення зеленого туризму в ПЗФ України.....	43
Гоков О. М., Буц Ю. В. Про вплив високовольтних ліній електропередач на довкілля в мегаполісі.....	45
Гололобова О. О. Використання кейс-методу при викладанні дисципліни «Правові основи заповідної справи»	49
Гололобова О. О., Гончарова А. Є., Кобець Т. О. Кейс з неформальної екологічної освіти Каразінського навчально-наукового інституту екології	52
Гололобова О. О., Кобець Т. О., Хижняк А. Ю. Оцінка компетенцій власників приватних садіб щодо правового регулювання сусідських відносин	54

Гречаник Р. М., Мокрий В. І., Петрушка І. М., Чайка О. Г., Королько С. В.	
Інформаційне забезпечення формування системи моніторингу природоохоронних територій Прикарпаття	57
Гречко А. А.	
Неформальна екологічна освіта на території об'єктів ПЗФ	59
Драгун Х. Р., Кравчук Л. П.	
Напрямки неформальної освіти у природному заповіднику «Горгани» ...	61
Іванов Є. А., Ковальчук І. П.	
Геоекологічні дослідження в Львівській області та їхня екоосвітня роль	64
Карпов В. Г., Клещ А. А., Максименко Н. В., Ричак Н. Л., Тітенко Г. В.	
Міждисциплінарна курсова робота «Вчення про довкілля», як освітня інновація у підготовці студентів.....	68
Коваль І. М.	
Дедрохронологія та заповідна справа.....	71
Коваль І. М.	
Лісова екологія та заповідна справа.....	73
Койнова І. Б.	
Роль неформальної екологічної освіти у збалансованому розвитку природо-заповідних територій	75
Коршикова К. О., Вертель Г. І.	
Зелений туризм як елемент еколого-освітньої роботи природного заповідника «Михайлівська цілина» (Сумська обл.).....	79
Кочанов Е. О.	
Використання ГІС-аналізу при викладанні навчальної дисципліни, «Наукові проекти на об'єктах ПЗФ».....	83
Куценко С. В., Романенко М. М.	
Еколого-освітній центр «Приінгульський» – осередок неформальної освіти в регіональному ландшафтному парку.....	86
Кучер А. В., Шевчик К. В.	
Рольова тематична гра як альтернативний метод пізнання теми.....	90
Марискевич О. Г., Шпаківська І. М.	
Впровадження неформальної екологічної освіти на території РЛП «Надсянський» (українська частина МРБ «Східні Карпати»).....	94
Максименко Н. В.	
Науково-методичний потенціал підготовки фахівців за освітньою програмою «Заповідна справа».....	97
Максименко Н. В.	
Проблеми реалізації освітньої програми «Заповідна справа» в Каразінському ННІ екології.....	99
Меднікова Л. П., Давидченко Д. Р.	
Вивчення впливу газоконденсатних родовищ на ґрунти Красноградського району Харківської області	100

УДК 502.4+502.3

КОЙНОВА І. Б., кандидат географічних наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

РОЛЬ НЕФОРМАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ЗБАЛАНСОВАНОМУ РОЗВИТКУ ПРИРОДО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ

Основною метою екологічної освіти є формування високої екологічної культури населення, розуміння взаємозв'язків і взаємозалежностей людини і природного середовища, вироблення навичок раціонального використання природних умов і ресурсів, їх відтворення та охорони, особистої відповідальності за стан природи як незамінної основи існування суспільства. В сучасних умовах реформування української освіти, значення неформальної екологічної освіти, що проводиться у природо-заповідних територіях, набуває особливої ваги. Неформальна екологічна освіта в Україні, набуває особливої актуальності і потребує якісних змін, новітніх форм, сучасних методів і підходів, використання закордонного досвіду.

Ключові слова: неформальна освіта, екологічна освіта

Збалансований розвиток об'єктів природо-заповідного фонду залежить не лише від ефективності управління, компетентності фахівців, науковості, достатнього фінансування, але й від рівня екологічної культури місцевого населення та відвідувачів. Тому природоохоронні установи повинні приділяти значну увагу екологічній освіті та вихованню населення України. Екологічна освіта є, по своїй суті, ефективною попереджувальною діяльністю, яка дозволяє не лише вирішувати сучасні екологічні проблеми, але й уникати їх виникнення у майбутньому. Узгодження планів екоосвітньої діяльності з науковою та практичною діяльністю природо-заповідних територій допоможе вирішувати проблеми комплексно, а також ефективно підвищувати рівень екологічної свідомості та культури населення.

Основною метою екологічної освіти є формування високої екологічної культури населення, розуміння взаємозв'язків і взаємозалежностей людини і природного середовища, вироблення навичок раціонального використання природних умов і ресурсів, їх відтворення та охорони, особистої відповідальності за стан природи як незамінної основи існування суспільства.

Не дивлячись на те, що Україна підписала ряд міжнародних документів та прийняла численні закони, постанови, стратегії, де задекларована необхідність екологізації освіти для сталого розвитку, на практиці впровадження основ екологічних знань у навчання проводиться дуже неефективно. Формальна екологічна освіта практично зникла, разом із відміною викладання курсу «Екологія» у школі. У новому Державному стандарті базової середньої освіти для створення «Нової української школи» у 5–9-х класах немає поділу на предмети, натомість є освітні галузі, одна з яких – природнича. Вона повинна об'єднати сучасні предмети Географія, Біологія, Хімія, Фізика. Її мета – формування особистості з науковим світоглядом, здатної до цивілізованої

взаємодії з природою. Серед вимог до обов'язкових результатів навчання є наступна: учень/учениця усвідомлює розмаїття і закономірності природи, відповідально поводить себе для сталого розвитку. Початок запровадження нової програми у 5 класах – наступний, 2022 рік. Але програми ще не розроблені, і найголовніше немає вчителів-універсалів, які б могли забезпечити фахове проведення таких об'єднаних уроків.

У вищих навчальних закладах предмет «Екологія» рекомендований до читання на усіх напрямках підготовки, але не обов'язковий. Тому, зменшуючи навантаження на студентів (що вимагає болонська система навчання), більшість факультетів відмовились від читання цього курсу. Для прикладу, у Львівському національному університеті імені Івана Франка за останні 7 років від викладання предмету «Екологія» відмовились факультети журналістики, іноземних мов, математичний, історичний, економічний, філософський та ін. Викладання «Екології» залишилось лише на біологічному, географічному та геологічному факультетах. Відсутність базових екологічних знань у майбутніх управлінців, економістів, вчителів, інженерів, дипломатів, журналістів тощо унеможлиблює вирішення сучасних екологічних проблем.

Тому, в сучасних умовах реформування української освіти, значення неформальної екологічної освіти, що проводиться у природо-заповідних територіях, набуває особливої ваги. Основне завдання об'єктів природно-заповідного фонду України – охорона унікальних або ж типових природних комплексів і, без належної організації екоосвітньої роботи, забезпечити виконання цієї функції стає складно. Великі потоки туристів на унікальні природоохоронні території вже зараз поставили під загрозу їхнє збереження. Особливо яскраво це проявилось в умовах пандемії, коли закриті кордони переорієнтувати рекреаційно-туристичні потоки на внутрішній туризм. Влітку 2020 року надмірного рекреаційного навантаження зазнали найбільш популярні і доступні території НПП західного регіону України – Шацького, Карпатського, Яворівського, Сколівські Бескиди тощо. Неконтрольоване рекреаційне навантаження у вихідні і святкові дні у десятки разів перевищували допустимі норми. В результаті – активізувались деградаційні процеси, збільшилось засмічення тощо. Основна причина такої ситуації – слабе регулювання туристичних потоків адміністраціями парків, але й низький рівень екологічної культури населення відіграв не останню роль.

Національні природні парки, природні та біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки проводять велику та різноманітну екоосвітню роботу. Найбільш поширені заходи екоосвіти – це організація та облаштування еколого-інформаційних центрів, екологічних стежок, музеїв природи, «живих куточків», які забезпечують неформальну екологічну освіту і виховання не лише відвідувачів парку, але й місцевого населення.

Дуже важливе значення має підготовка фахових провідників і обов'язкове супроводження ними туристичних груп, особливо заповідними територіями, які потребують мінімального антропогенного впливу та чіткої регламентації. Це

доцільно з поглядів безпеки, особливо у гірських умовах, екологічно-інформаційного забезпечення походу з дотриманням правил поведінки.

Ефективними є проведення спеціальних «екологічних» уроків школярів на природі. Екологічні стежки у природо-заповідних територіях можуть бути використані для проведення уроків природознавства, біології, географії, а також окремих уроків з історії, літератури, хімії тощо. Безпосередній контакт з природою – це важливий елемент виховання, зацікавленості, розвитку критичного аналізу, системного і логічного мислення. Все це формує не лише екологічну, але й культуру учнів загалом.

Цікавий приклад проведення екологічних уроків на природі у національних парках США. Працівниками відділів екоосвіти національних парків розроблені десятки уроків для різних класів і предметів, які пропонують для проведення на своїх територіях. Обов'язковою вимогою шкільної програми у більшості штатів США є виїзди в природу. Тому вчителі різних предметів, об'єднуються і обирають на сайті Національних парків теми уроків, які підходять для їхніх предметів і організовують виїзд одного-двох класів на цілий навчальний день на природу. Уроки проводять працівники нацпарків у формі активних ділових ігор, походів, спілкування з природою, спостереження за природними процесами, вивчення історичних подій чи культури території. Такий досвід можна запроваджувати в Україні, адже території природо-заповідних об'єктів мають багату природну та історико-культурну спадщину.

Важливим в організації екоосвітньої роботи є співпраця об'єктів природо-заповідного фонду з громадськими організаціями, науковцями, студентами [1, 2]. Прикладом ефективної співпраці зі студентами є заходи, організовані студентським науковим екологічним гуртком Львівського національного університету імені Івана Франка, що створений у 2006 році з ініціативи викладачів та студентів кафедри раціонального використання природних ресурсів і охорони природи географічного факультету. Екогурток тісно співпрацює з Карпатським, Яворівським та Шацьким НПП, РЛП «Знесіння» тощо. Переважно, це практична діяльність щодо вирішення конкретних екологічних проблем, проведення екологічних акцій, участь у відзначенні «Дня довкілля», екоосвітня робота студентів із школярами місцевих шкіл. Ефективність проведення екоосвітніх заходів, зокрема масового прибирання – очевидна. Для прикладу, починаючи з 2008 року щосені активісти екогуртка прибирають узбережжя озера Пісочного у Шацькому НПП. В перший рік було зібрано 2 тони різноманітного сміття. Кількість сміття здивувало дирекцію парку і місцеве населення. Завдяки соціальним мережам подія набула широкого розголосу і сміття щороку ставало менше (400 кг під час останньої передкарантинної екоакції). Подібна ситуація спостерігається і в Карпатському НПП, де екоакції проводяться навесні.

В сучасних умовах діджіталізації суспільства цікавим буде досвід методичного забезпечення екоосвітньої роботи он-лайн в національному парку «Тюрінгський ліс» (центральна Німеччина), яку організувала і проводить

громадська екологічна організація «Друзі природи». Вони розробили завдання у вигляді квесту та карту маршруту екологічної стежки в національному парку [2], які доступні в Інтернеті.

Неформальна екологічна освіта в Україні, набуває особливої актуальності і потребує якісних змін, новітніх форм, сучасних методів і підходів, використання закордонного досвіду. Неформальна екоосвітня робота повинна проводитись під час різних видів рекреаційно-туристичної діяльності. Саме об'єкти природо-заповідного фонду можуть працювати в екоосвітньому плані із різними віковими та професійними групами населення України, забезпечуючи повноцінне виконання своїх функцій та збалансований розвиток.

Література:

1. Койнова І. Б. Нові підходи до екологічної освіти в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна: серія «Екологія»*. Харків, 2017. Випуск 16. С. 150-154.

2. Койнова І. Б., Рожко І.М. Значення еколога-освітньої діяльності для функціонування національних природних парків. *Національні природні парки – минуле, сьогодні, майбутнє: матеріали міжн. науково-практичної конференції до 30-річчя створення Шацького НПП*. К., 2014. С. 521-528.